

Hoofdpunten positie SBF inzake Conceptwetsvoorstel transparantie maatschappelijke organisaties

22 januari 2019

Conceptwetsvoorstel transparantie maatschappelijke organisaties

Het conceptwetsvoorstel transparantie maatschappelijke organisaties is op 21 december jl. in internetconsultatie gegaan.

In het regeerakkoord staat dat moet worden voorkomen dat via geldstromen vanuit het buitenland naar politieke, maatschappelijke en religieuze organisaties onwenselijke invloed wordt gekocht en dat deze geldstromen daartoe meer transparant moeten worden gemaakt. Het wetsvoorstel is een uitwerking hiervan en is bedoeld om de vergroting van transparantie van geldstromen naar maatschappelijke (waaronder religieuze) organisaties te regelen.

SBF¹ vindt de manier waarop deze passage uit het regeerakkoord in het wetsvoorstel is uitgewerkt onacceptabel. Het recht om in stilte goed te doen wordt met voeten getreden. Het conceptwetsvoorstel is schadelijk voor de privacy van donateurs en hun veiligheid. Het brengt de geefbereidheid in gevaar en tast het maatschappelijk middenveld in Nederland aan.

SBF is, als vertegenwoordiger van een groot aantal maatschappelijke organisaties, van mening dat dit wetsvoorstel moet worden ingetrokken om de volgende redenen:

1. Het wetsvoorstel is schadelijk voor privacy, veiligheid en geefbereidheid van donateurs;
2. Het is niet duidelijk wat exact het probleem is dat men met dit wetsvoorstel wil oplossen en wat de omvang van dit probleem is;
3. Deze maatregel is buiten proportie, het is 'schieten met een kanon op een mug';
4. Er is al afdoende wet- en regelgeving, deze dient alleen gehandhaafd te worden;
5. Het wetsvoorstel gaat in tegen het belang dat de overheid zelf toekent aan de filantropische sector.

¹ * SBF staat voor de Samenwerkende Brancheorganisaties Filantropie (SBF) en is een platform dat de gemeenschappelijke belangen behartigt van vier zelfstandige brancheorganisaties:

- Goede Doelen Nederland, brancheorganisatie van goede doelen
- Nederland Filantropieland (NIFI), brancheorganisatie van fondsenwervende instellingen en kennisplatform voor filantropie.
- Vereniging van Fondsen in Nederland (FIN), brancheorganisatie voor vermogensfondsen
- Interkerkelijk Contact in Overheidszaken (CIO), samenwerkingsverband van 28 christelijke kerken en 2 joodse gemeenschappen.

Doel van SBF is het bevorderen van goede randvoorwaarden voor een optimaal functionerende filantropische sector. SBF overlegt daartoe met de overheid inzake voorgenomen beleid, uitvoeringskwesties en wetgeving. Actuele dossiers zijn o.a. het toepasselijke fiscale stelsel (ANBI-status, giftenaftrek) en kwaliteit en toezicht (validatiestelsel en Erkenningregeling Goede Doelen).

Wat regelt het conceptwetsvoorstel?

- Een maatschappelijke organisatie stelt binnen zes maanden na afloop van het boekjaar een overzicht op van elke donatie van ten minste € 15.000 die de organisatie in dat boekjaar heeft ontvangen. Dit geldt voor alle stichtingen en verenigingen in Nederland, dat zijn er naar schatting meer dan 350.000.
- Het donatieoverzicht vermeldt onder meer het bedrag van de donatie, de naam en woonplaats van de donateur en de datum waarop de donatie is ontvangen.
- Hiervan kan alleen worden afgeweken op verzoek van een maatschappelijke organisatie en naar het oordeel van de Minister voor Rechtsbescherming.
- De maatschappelijke organisatie is verplicht om de balans en de staat van baten en lasten openbaar te maken.
- Er is de mogelijkheid van een uitzonderingsregeling opgenomen, die is echter niet uitgewerkt en heeft een zwakkere wettelijke basis (AMvB) dan de wet zelf.

In de bijlage staat een uitwerking van de vijf argumenten die SBF tegen het wetsvoorstel inbrengt.

Bijlage met argumentatie SBF tegen het conceptwetsvoorstel transparantie maatschappelijke organisaties

1. Schadelijk voor privacy, veiligheid en geefbereidheid

Als dit voorstel wet wordt, zal dit donateurs afschrikken om grotere bedragen te geven. Met dit wetsvoorstel wordt een belangrijk maatschappelijk principe doorkruist: geven is privé, het is een onaantastbaar recht om in stilte goed te doen.

Het wetsvoorstel is schadelijk:

- a. voor de privacy van individuen;
- b. voor de veiligheid van mensen;
- c. voor de geefbereidheid en daarmee voor het werk van nonprofits en goede doelen in Nederland.

a. Wetsvoorstel bedreigt anonimiteit donateur

Geven is een privé-aangelegenheid. Geven is iets wat anderen niet aangaat. De enige die daarvan op de hoogte is, is de ontvanger. Een belangrijk element in de relatie tussen filantropische instellingen (kerken, goede doelen, culturele instellingen etc.) en donateur is het respecteren van de privacy van donateurs. Zo geldt voor een culturele instelling als het Rijksmuseum dat een op de vijf gevers aan het museum anoniem wenst te blijven. Anoniem houdt in dit geval in dat het Rijksmuseum weet wie de schenker is maar dat de schenker geen prijs stelt op naamsvermelding. De publicatieplicht, zoals genoemd in het voorstel, van naam en woonplaats bedreigt deze anonimiteit. Bovendien is het publiceren van naam en woonplaats van deze gevers strijdig met de filosofie achter de privacywetgeving, die vorig jaar nog is uitgebreid en aangescherpt onder de AVG.

b. Wetsvoorstel brengt risico's voor veiligheid en onwenselijke benadering met zich mee

Publicatie van donateursgegevens kan ook onwenselijke benadering met zich meebrengen, variërend van bedelverzoeken tot diefstal, of, ernstiger, vormen van bedreiging.

Met het voorstel om donateursgegevens te publiceren op de website of via de Kamer van Koophandel komen deze gegevens op straat te liggen. Niet alleen de veiligheid van de donateur komt in het gedrang, ook de verhoudingen binnen verenigingen en lokale gemeenschappen kunnen hierdoor ernstig verstoord raken.

Conform de ANBI-regelgeving hoeven vermogensfondsen en kerken in het kader van de

publicatieplicht nu alleen de staat van baten en lasten te publiceren. Dit uitbreiden met de balans brengt grote veiligheidsrisico's en andere problemen met zich mee. In de toelichting bij het wetsvoorstel staat dat bij veiligheidsrisico's een uitzondering kan worden gevraagd, maar dat zou voor alle betrokken partijen een onwenselijke verzwaring van de administratieve lasten betekenen. Wat zou de overheid doen als massaal om een uitzondering wordt gevraagd en het systeem volledig verstopt raakt?

c. Wetsvoorstel tast de geefbereidheid aan

De verwachting is dat mensen minder of in het geheel niet meer bereid zullen zijn om te schenken wanneer hun schenking in detail bekend wordt gemaakt, zoals het conceptwetsvoorstel bepaalt. Filantropische instellingen als goede doelen en culturele instellingen ontvangen onder meer nalatenschappen, die geregeld een bedrag van € 15.000 euro te boven gaan. Als deze onder de nieuwe regelgeving vallen, tast dit ook de privacy van families aan en doet dit afbreuk aan de geefbereidheid in Nederland.

Er is een zeer reëel risico dat een groot deel van de grotere gevers hun donatie zal stopzetten als deze wet wordt ingevoerd. Dit zal een enorme impact hebben op de inkomsten en slagkracht van non-profitorganisaties en daarmee op het maatschappelijk middenveld in ons land. De filantropische sector investeert circa 5,7 miljard euro per jaar in maatschappelijke doelen. Een terugloop in de giften aan filantropische instellingen gaat in tegen het idee van de participatiemaatschappij dat de overheid uitdraagt. Ook de WRR legt in haar haar onlangs verschenen rapport 'Filantropie op de grens van overheid en markt' de grote maatschappelijke rol van de filantropie bloot. Ook het ondernemerschap dat de overheid in haar beleid van culturele instellingen vraagt, komt door deze maatregel in gevaar.

2. Niet duidelijk wat het probleem is dat men met dit wetsvoorstel wil oplossen, noch wat omvang probleem is

De 'olifant in de kamer' is de maatschappelijke discussie over ongewenste invloed o.a. uit onvrije landen op sommige moskeeën. De overheid geeft echter geen enkel inzicht in wat het probleem precies is dat men met dit wetsvoorstel wil aanpakken, en wat de omvang van het probleem in de Nederlandse samenleving is.

De memorie van toelichting bij het wetsvoorstel plaatst de transparantieverplichting in het kader van het tegengaan van 'onwenselijke gedragingen' en 'onwenselijke beïnvloeding'.

Ook SBF wil vanzelfsprekend geen rechtsstaat ondermijnend gedrag. De overheid heeft echter tot nu toe geen duidelijkheid gegeven over wat dan precies 'onwenselijke gedragingen' zijn.

Er wordt daarbij niet verwezen naar bestaande wetgeving, zoals het strafrecht. Het begrip 'onwenselijk' zonder wettelijke basis is erg breed interpreteerbaar en subjectief (om een voorbeeld te noemen: is kritische journalistiek dan ook onwenselijk?), 'invloed' overigens ook. En wat te denken van invloed via de media? Gaan we richting een 'gedachtepolitie'? Volgt dan ook censuur? Een belangrijk beginsel van onze democratische rechtsstaat is dat er ook controversiële meningen mogen zijn en geuit mogen worden, zolang de grenzen van de wet niet overschreden worden. Zonder duidelijke probleemdefinitie is geen gerichte oplossing mogelijk. Bovendien is het zeer de vraag of massaal afgedwongen 'transparantie' überhaupt een oplossing is voor vermeende ongewenste gedragingen en beïnvloeding.

Het wetsvoorstel is evenmin handhaafbaar en controleerbaar voor de Belastingdienst of gemeenten gezien het enorme aantal verenigingen en stichtingen in Nederland. Bovendien zijn bedrijven vrijgesteld van deze publicatieplicht. Dat werkt willekeurig in de hand in uitvoering en handhaving, terwijl iedereen er last van heeft.

Kwaadwillenden zullen zich niet laten weerhouden door deze wet

Daarbij: wie kwaad wil en op oneigenlijke wijze invloed wil uitoefenen, zal zich door deze wetgeving niet laten weerhouden en op zoek gaan naar andere wegen om zijn doel te bereiken. Organisaties die niet bonafide zijn, kunnen gemakkelijk deze regelgeving ontwijken door bijvoorbeeld te werken met crypto-currency of via buitenlandse rekeningen. Dat maakt dat het voorstel wél een last vormt voor de bonafide organisaties, maar dat die organisaties die zich aan regelgeving wensen te onttrekken zich óók simpel aan dit voorstel kunnen onttrekken. Het lost dus ook niet het probleem op van het niet bereiken van organisaties die zich ook nu al onttrekken aan toezicht. Per saldo worden de 'goeden' opgezadeld met grote verliezen aan inkomsten, en ongewenst gedrag verdwijnt buiten de radar.

3. Deze maatregel is buiten proportie, het is 'schieten met een kanon op een mug'

Het voorstel is disproportioneel. Het is schieten met een kanon op een mug. Alle 219.000 stichtingen, 128.000 verenigingen en 1.500 kerkgenootschappen die ingeschreven staan bij de Kamer van Koophandel zouden hiermee een publicatieverplichting opgelegd krijgen die inhoudt dat zij op hun website iedere gift boven 15.000 euro moeten vermelden, voorzien van naam en woonplaats van de geveer. Dit is een enorme last voor deze organisaties, waarvan vele ook nog door vrijwilligers gedraaid worden, terwijl er vermoedelijk slechts enkele organisaties zijn waar een probleem is. Zo moeten de honderdduizenden goeden lijden onder de op een hand te tellen kwaden. Het zou beter zijn als de minister de categorie van organisaties die hij op het oog heeft doeltreffend omschrijft en (doeltreffende) maatregelen alleen voor die organisaties laat gelden. Zolang geen zicht is op de omvang van het probleem, is deze maatregel sowieso disproportioneel.

Waarom noemt de minister niet man en paard maar zadelt hij de hele sector op met dit wetsvoorstel? En zijn er geen andere middelen in bestaande wetgeving om de specifieke problemen die spelen aan te pakken?

4. Er is al afdoende wet- en regelgeving, deze dient alleen gehandhaafd te worden

Het wetsvoorstel houdt geen rekening met datgene wat al in andere wet- en regelgeving is voorzien, zoals in de ANBI-regeling, waar bijvoorbeeld ook integriteitseisen deel van uitmaken. De directe invloed van de geveer op de ontvanger is in Nederland al via de ANBI-wetgeving uitgesloten. Daarvoor is het begrip ANBI (Algemeen Nut Beogende Instellingen) in het leven geroepen. De wet- en regelgeving rondom ANBI's is zo ingericht dat donateurs bij deze organisaties helemaal geen invloed kunnen 'kopen' of 'afdwingen' met hun schenking, omdat ze geen zeggenschap hebben vanwege 'checks and balances' en de onafhankelijke positie van bestuurders. Een van de principes van een algemeen nut beogende instelling is dat er sprake is van een 'afgezonderd vermogen'. Dat wil zeggen dat de geveer zijn gift toevertrouwt aan een onafhankelijk bestuur, dat doet wat in de statuten staat. Verder geven onder andere de Wet MOT (melding ongebruikelijke transacties) en de Wet Financieel Toezicht instrumenten om geldstromen inzichtelijk te maken en te controleren. Bestaande wet- en regelgeving zou beter kunnen worden benut, verbetering van de handhaving daarvan zou een eerste stap kunnen zijn.

Daarnaast zijn er diverse systemen van zelfregulering in de sector die het verkrijgen van ongewenste invloed via donaties tegengaan. Zo hebben in de cultuursector musea een Ethische Code Commissie ingesteld, die zich uitspreekt over alle ethische zaken in de museale sector. De kerken aangesloten bij het CIO hebben een convenant met de Belastingdienst gesloten over de toepassing van de ANBI-regelgeving. De goededoelensector heeft de afgelopen jaren de Erkenningsregeling voor Goede Doelen ontwikkeld (deze wordt door het Ministerie van J&V actief ondersteund) en een convenant afgesloten om Erkennung en ANBI nader op elkaar te laten aansluiten. De vermogensfondsen hebben de toetsing aan de FIN Code Goed Bestuur. Zo zetten maatschappelijke partijen zelf al stappen om de transparantie te vergroten en onwenselijke invloed tegen te gaan.

5. Wetsvoorstel gaat in tegen belang dat overheid zelf toekent aan sterk maatschappelijk middenveld

Inzet voor betere samenleving loopt gevaar

Het merendeel van de Nederlanders geeft aan goede doelen of doet aan vrijwilligerswerk. Dagelijks zetten miljoenen mensen in ons land zich in voor een betere samenleving. Als vrijwilliger, gever of als lid van een kerk of vereniging. Zij voeren gezamenlijk vele onmisbare maatschappelijke taken uit die de overheid in het kader van de participatiesamenleving aan de civil society overlaat. De filantropische geldstromen die dit mogelijk maken (elk jaar wordt meer dan zes miljard euro door burgers en bedrijven in de maatschappij geïnvesteerd) lopen door het conceptwetsvoorstel gevaar.

Kabinet doorkruist hiermee de toegezegde 'Ruimte voor Geven'

Faciliterend overheidsbeleid, zoals de giftenaftrek en het ANBI-SBBI-stelsel, vormt een onmisbare pijler onder de inzet van al deze burgers voor onze samenleving. Met dit conceptwetsvoorstel doorkruist het kabinet zijn eigen faciliterende beleid dat dit maatschappelijke belang erkent en waardeert.

In het regeerakkoord staat, dat 'de vele positieve krachten in onze samenleving van burgers, verenigingen en geloofsgenootschappen' ruimte verdienen. Hiermee liet deze coalitie zien gevoelig te zijn voor de oproep van de sector om filantropie te erkennen als een belangrijk fundament voor maatschappelijke binding en actief burgerschap. Het belang dat het regeerakkoord aan filantropie toekent blijkt ook uit o.a. de continuering van de Geefwet. Ook in de kabinetsreactie op de evaluaties van giftenaftrek en het ANBI-SBBI-stelsel wordt de belangrijke rol onderstreept die het kabinet aan de filantropische sector toekent. Het Ministerie van Financiën werkt momenteel in dat kader samen met SBF aan maatregelen om de giftenaftrek te versterken en daarmee de geefbereidheid van burgers in stand te houden.

In het sectorbrede Manifest 'Filantropie is onmisbaar voor onze samenleving' (2017), een voortzetting van het met de overheid gesloten convenant 'Ruimte voor geven' uit 2011, werd gevraagd om kabinetsbeleid dat ruimte biedt voor de civil society, barrières wegneemt en nieuwe barrières voorkomt. Dit sluit aan bij het eerder door kabinet en sector afgesloten 'Convenant Ruimte voor Geven'. Het conceptwetsvoorstel doet deze ruimte deels teniet en werpt juist enorme barrières op voor het goed functioneren van dat deel van het maatschappelijk middenveld dat van particuliere giften afhankelijk is. Het wetsvoorstel is dus volkomen in tegenspraak met wat in het regeerakkoord staat en met ander overheidsbeleid dat een goede werking van de civil society juist wil bevorderen.